

Maja Hagerman. Käresta Herman. Rasbiologen Herman Lundborgs gåta.
Norstedts förlag.

Mellan domkyrkan och Trefaldighetskyrkan i Uppsala ligger ett stort vitt hus som kallas Dekanhuset. Där läste och forskade jag i teologi under sju års tid på åttiotalet. Vid denna tid skakades huset av en stor skandal som gav ekon över hela världen, då en professor hängav sig åt antisemitiska tankar och teorier.

Det var inte första gången Dekanhuset var i blåsväder. Här inrättade Herman Lundborg sitt Rasbiologiska institut med en kvasivetenskap som på 20- och 30-talet togs på djupt allvar av såväl den akademiska världen som riksdag och regering. Maja Hagerman, författare och vetenskapsjournalist, har skrivit en biografi om Herman Lundborg och hans resa från vanlig läkare i psykiatri på Ulleråker till internationellt uppmärksammas rasbiolog och förespråkare för rashygien. Det är ett personligt och komplext porträtt hon ger av en man som var hyllad i nazitidens Tyskland och en förgrundsgestalt för tankar om rasers över- och underlägsenhet. Med Herman Lundborg låg Sverige i spetsen av denna så kallade forskning. Under 20-talet var det Tyskland som tog intryck av Sverige och inte tvärtom. Sverige var världsledande inom rasbiologin! Det var med sina många lapplandsresor där han fotograferade ansikten och mätte skallar som Herman Lundborg skaffade sig sitt rykte som rasbiolog. Han hade då som ung läkare tagit djupt intryck av den inflytelserike Gustaf Retzius, rasbiologins fader. Idag är det otroligt hur någon i en tid där den verkliga medicinska vetenskapen började göra stora framsteg kunde ta denna forskning på allvar. Det är också med Hermans lapplandsresor som vi möter en person i all sin gåtfullhet och motsägelse. Herman Lundborg försummade sin familj för dessa expeditioner och hade även flera sexuella relationer med den "ras" han såg som underlägsen den nordiska. Fram träder en person som är självupptagen och karriärlysten. När hans hustru Thyra dog 1931 gifte han sig med Maria "lappkvinnan" han fått barn tillsammans med. Var det Hermans behov av att dominera som gjorde att han sökte sig till kvinnor han såg som underlägsna? Frågan står öppen.

Märkligt är också det genomslag Herman Lundborg fick för sin forskning och sina krav på rashygien. Till min häpnad läser jag att Ellen Key var en av dess förespråkare. Sveriges läkarförbund med Läkartidningen gav också sitt stöd och skulle årtiondet senare även kräva förbud för judiska läkare att få asyl i Sverige.

Maja Hagerman ger ett dramatiskt och levande porträtt av en person och en tid, då människor hörde till raser som gick att gradera. Det är en period som inte ligger långt ifrån oss själva. Hon väver samman historisk fakta med ett intimt berättande av ett psykologiskt porträtt och ett lika starkt patos för att värna den människosyn som säger att vi alla är lika och att raser inte existerar. Läser mer i november vad Correns bokcirkel har att säga om Maja Hagermans biografi om Herman Lundborg och hans tid.

Jakob Carlander